

บทที่ 1

บทนำ

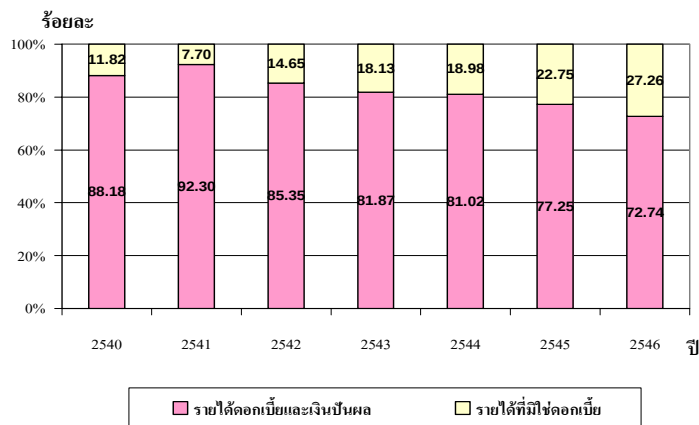
ความสำคัญของปัญหา

อัตราดอกเบี้ยเป็นตัวแปรสำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างภาคการผลิต (Real Sector) และภาคการเงิน (Monetary Sector) เข้าด้วยกัน ทำให้เกิดดุลยภาพในมุมมองเศรษฐศาสตร์มหภาค เมื่อธนาคารกลางดำเนินนโยบายการเงิน โดยการเพิ่มหรือลดปริมาณเงินในระบบเศรษฐกิจจะส่งผลให้อัตรา

ดอกเบี้ยเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางตรงข้าม ทำให้ระดับการลงทุนและการบริโภคเปลี่ยนแปลงส่งผลให้รายได้ประชาชาติเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

สำหรับภาคการเงินธนาคาร อัตราดอกเบี้ยเปรียบเสมือนราคาของเงินทุนที่ธนาคารพาณิชย์ใช้ในการจัดสรรเงินทุนไปเพื่อการลงทุนต่างๆ ดังนั้นในการกำหนดอัตราดอกเบี้ยของธนาคารจึงต้องพิจารณาถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสินทรัพย์และหนี้สินของธนาคารเป็นสำคัญ เนื่องจากรายได้และรายจ่ายของธนาคารพาณิชย์ส่วนใหญ่มาจากดอกเบี้ย ทั้งรายได้ดอกเบี้ยที่ได้รับจากการปล่อยสินเชื่อ และรายจ่ายดอกเบี้ยที่จ่ายให้กับผู้ออม จากภาพที่ 1.1 แสดงสัดส่วนรายได้ของทั้งระบบธนาคารพาณิชย์ไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 - 2546 พบว่ารายได้ดอกเบี้ยและเงินปันผล พ.ศ. 2540 คิดเป็นร้อยละ 88.18 ของรายได้ทั้งหมดของธนาคารพาณิชย์ และมีสัดส่วนถึงร้อยละ 92.30 ในปี พ.ศ. 2541 เนื่องจากมาตรการของกองทุนการเงินระหว่างประเทศที่กำหนดให้สถาบันการเงินดำรงอัตราดอกเบี้ยสูงทำให้รายได้ที่มาจากดอกเบี้ยสูงตามด้วย แต่มาตรการดังกล่าวไม่สามารถแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจได้ จึงทำให้ธนาคารแห่งประเทศไทยปรับอัตราดอกเบี้ยให้ต่ำลงเพื่อกระตุ้นการลงทุน ส่งผลให้รายได้ดอกเบี้ยของธนาคารพาณิชย์ลดลงในช่วงเวลาต่อมา จากภาพที่ 1.2 แสดง

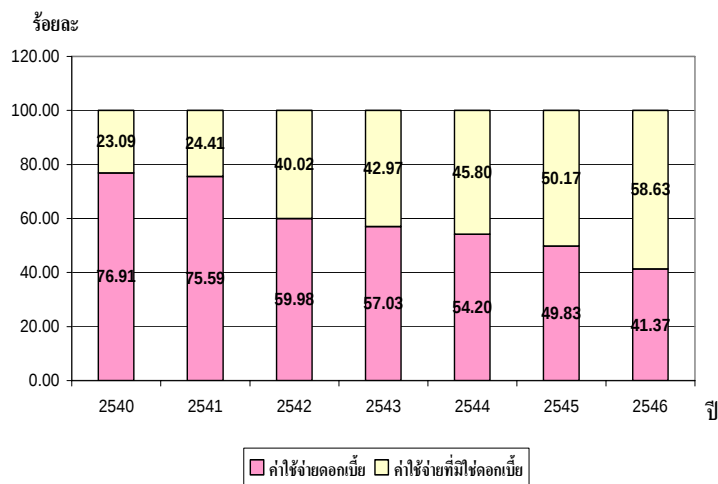
สัดส่วนค่าใช้จ่ายของธนาคารพาณิชย์ไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 - 2546 พบว่าค่าใช้จ่ายดอกเบี้ยคิดเป็นร้อยละ 76.91 ของค่าใช้จ่ายของธนาคารพาณิชย์ทั้งหมดแต่มีแนวโน้มที่จะลดลงเช่นกัน

ภาพที่ 1.1 สัดส่วนรายได้ดอกเบี้ยและรายได้ที่มีดอกเบี้ยของระบบธนาคารพาณิชย์ไทย

พ.ศ. 2540-2546

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

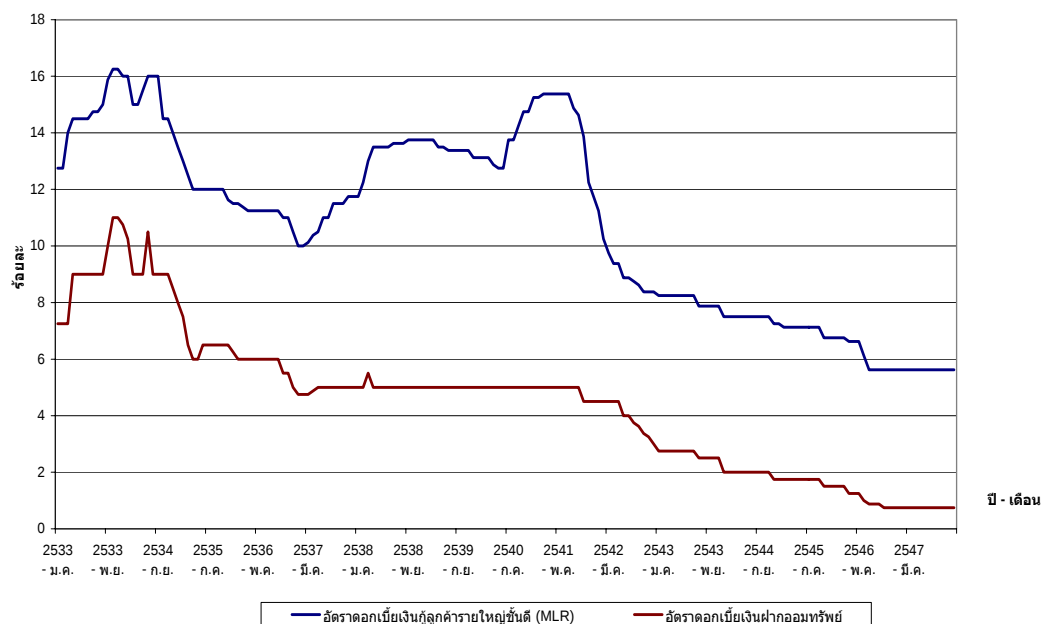

ภาพที่ 1.2 สัดส่วนค่าใช้จ่ายดอกเบี้ยและค่าใช้จ่ายที่มีดอกเบี้ยของระบบธนาคารพาณิชย์ไทย

พ.ศ. 2540 - 2546

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

จากสภาวะการณ์ปัจจุบันเศรษฐกิจของไทยเปลี่ยนแปลงตามเศรษฐกิจโลก มีปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่ออัตราดอกเบี้ยมากกว่าในอดีต ทั้งปัจจัยภายในและภายนอกประเทศ เช่น อัตราเงินเฟ้อที่เพิ่มสูงขึ้นเนื่องจากราคาน้ำมันปรับตัวสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าธนาคารแห่งประเทศไทยจะดำเนินนโยบายการเงินโดยมีเป้าหมายเงินเฟ้อ (Inflation Targeting) ก็ตาม แม้กระทั่งการปรับเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ยธนาคารกลางสหรัฐ (Federal Fund Rate) ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้ธนาคารพาณิชย์ต้องปรับเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาวะการณ์โลก จากภาพที่ 1.3 อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ลูกค้ารายใหญ่ชั้นดี (Minimum Lending Rate: MLR) และอัตราดอกเบี้ยเงินฝากออมทรัพย์ของธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่โดยเฉลี่ย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 - 2547 พบว่าตั้งแต่ พ.ศ. 2533 - 2542 อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ลูกค้ารายใหญ่ชั้นดี มีค่ามากกว่าร้อยละ 10 หลังจากนั้นอัตราดอกเบี้ยมีแนวโน้มลดลงเรื่อยมา เนื่องจากสภาพคล่องสั้นตลาดและปัญหานี้คือคุณภาพ ขณะที่อัตราดอกเบี้ยเงินฝากออมทรัพย์จะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางเดียวกับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ลูกค้ารายใหญ่ชั้นดี ส่งผลให้ส่วนต่างระหว่างอัตราดอกเบี้ยทั้งสองประเภทมีค่าค่อนข้างคงที่ ยกเว้นในช่วงพ.ศ. 2537-2542 อัตราดอกเบี้ยเงินฝากออมทรัพย์ค่อนข้างคงที่ ขณะที่อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ลูกค้ารายใหญ่ชั้นดี มีความผันผวน

ภาพที่ 1.3 อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ลูกค้ารายใหญ่ (MLR) และอัตราดอกเบี้ยเงินฝากออมทรัพย์ของธนาคารพาณิชย์ทั้งระบบโดยเฉลี่ย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533-2547

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย (2548)

เมื่อธนาคารพาณิชย์ไม่สามารถคาดคะเนผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยได้ อาจทำให้ธนาคารได้รับผลกระทบในเชิงลบต่อรายได้ของธนาคาร หรือมีความเสี่ยงด้านอัตราดอกเบี้ยเกิดขึ้น โดยความเสี่ยงด้านอัตราดอกเบี้ยมีหลากหลายประเภทตามแหล่งที่มาของความเสี่ยง เช่น Repricing Risk¹ และ Yield Curve Risk² เป็นต้น ซึ่งธนาคารสามารถประเมินผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ยที่มีต่อผลการดำเนินงานของธนาคารได้โดยใช้เครื่องมือในการบริหารความเสี่ยงด้านอัตราดอกเบี้ย เช่น รายงานส่วนต่างระหว่างสินทรัพย์และหนี้สิน แบบจำลอง Value at Risk³ เป็นต้น

จากตารางที่ 1.1 รายงานส่วนต่างระหว่างสินทรัพย์และหนี้สินของธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่รวมทั้ง 5 ธนาคาร ปี พ.ศ. 2547 คำนวณจากค่าสินทรัพย์และหนี้สินที่อ่อนไหวต่ออัตราดอกเบี้ยรวมของทั้ง 5 ธนาคารแบ่งตามระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ย (Repricing) เมื่อพิจารณาส่วนต่างระหว่างสินทรัพย์และหนี้สินที่อ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงในอัตราดอกเบี้ย (Gap) พบว่า รายการสินทรัพย์ที่มีความอ่อนไหวต่ออัตราดอกเบี้ยมากที่สุด คือ เงินให้สินเชื่อ ขณะที่รายการหนี้สินที่มีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ยมากที่สุด คือ รายการประเภทเงินฝาก ถ้าทำการคำนวณหาฐานะสุทธิสะสม (Cumulative Gap) ในช่วงเวลา 1 ปีจะมีค่าเท่ากับ -631,176 ล้านบาท หมายถึง ธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่มีหนี้สินที่อ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ยมากกว่าสินทรัพย์ แสดงให้เห็นว่าธนาคารมีความเสี่ยงด้านอัตรา

¹ Repricing Risk เป็นความเสี่ยงที่เกิดจากความแตกต่างของระยะเวลาการกำหนดอัตราดอกเบี้ยใหม่ (สำหรับสัญญาที่มีอัตราดอกเบี้ยลอยตัว) และอายุสัญญา (สำหรับสัญญาที่มีอัตราดอกเบี้ยคงที่) ของสินทรัพย์ หนี้สิน และรายการนอกงบดุล (Bank for International Settlements, 2003: 6)

² Yield Curve Risk เกิดจากการเปลี่ยนแปลงรูปร่างและความชันของ Yield Curve ซึ่งส่งผลกระทบในเชิงลบต่อรายได้และมูลค่าทางเศรษฐกิจของสถาบันการเงิน (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2547)

³ Value at Risk เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการบริหารความเสี่ยงจากอัตราดอกเบี้ย ความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยน และความเสี่ยงจากราคา โดยคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงปัจจัยความเสี่ยงด้านตลาด (อัตราดอกเบี้ย อัตราแลกเปลี่ยน และ ราคาหุ้นทุน เป็นต้น) และ ความผันผวนของปัจจัยดังกล่าว ค่าที่ได้จากการคำนวณจะหมายถึง มูลค่าความสูญเสียสูงสุดที่สามารถประเมินได้ ภายใต้ระดับความเชื่อมั่นที่กำหนด (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2547)

ดอกเบี้ยประเภท Repricing Risk เกิดขึ้น ทำให้ธนาคารต้องดำเนินการลดความเสี่ยงและบริหาร ช่องว่างอัตราดอกเบี้ย (Interest Rate Gap) เช่น เปลี่ยนมาใช้แหล่งเงินทุนที่มีระยะเวลากำหนด สัญญาที่นานขึ้น เป็นต้น

การบริหาร Portfolio ของธนาคารพาณิชย์ให้เกิดกำไรสูงสุดภายใต้ระดับความเสี่ยงที่ยอมรับ ได้ อาจใช้ความรู้ในเรื่องการบริหารสินทรัพย์และหนี้สิน (Asset and Liability Management) เข้ามา ใช้ในการดำเนินงาน เช่น การคำนวณหาเงินฝากในจำนวนที่เหมาะสมเพื่อปล่อยกู้เพิ่มขึ้น จนกระทั่งทำให้ส่วนต่างระหว่างสินทรัพย์และหนี้สินที่อ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงในอัตรา ดอกเบี้ย (Gap) มีค่าเป็นบวก โดยอาจต้องเกี่ยวข้องกับการพิจารณาอัตราดอกเบี้ยที่เหมาะสมเพื่อทำ ให้ธนาคารมีรายได้ดอกเบี้ยสุทธิเพิ่มขึ้น แต่ถ้าปล่อยกู้มากเกินไปก็อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงได้ เช่นกัน การมีแบบจำลองปัจจัยที่มีผลต่ออัตราดอกเบี้ยธนาคารพาณิชย์จะทำให้ทราบถึง ความสัมพันธ์ของปัจจัยเหล่านั้นกับอัตราดอกเบี้ยว่าเป็นไปในทิศทางใด มีขนาดเท่าใด ทำให้ ธนาคารสามารถวัดผลกระทบของอัตราดอกเบี้ยที่มีต่อรายได้ดอกเบี้ยสุทธิได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งยัง สามารถใช้ในการประมาณการรายได้ดอกเบี้ยสุทธิในอนาคตได้ว่าจะเพิ่ม หรือลดอย่างไร และควร ดำเนิน

กลยุทธ์ในการบริหารงานอย่างไรเพื่อให้เกิดผลกำไรสูงสุดแก่ผู้ถือหุ้นในระดับความเสี่ยงที่สามารถ ยอมรับได้ จากประโยชน์ดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่ออัตราดอกเบี้ยธนาคาร พาณิชย์ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การที่ธนาคารสามารถพัฒนาแบบจำลอง การบริหารความเสี่ยงเพื่อวัดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ยที่มีต่อธนาคารจะ ทำให้การบริหารความเสี่ยงด้านอัตราดอกเบี้ยมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลยิ่งขึ้น ดังนั้น การ วิจัยครั้งนี้จึงสนใจศึกษาปัจจัยใดบ้างที่มีผลกระทบต่ออัตราดอกเบี้ยธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ 5 แห่งของประเทศไทยในช่วงที่ผ่านมาและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยดังกล่าว

ตารางที่ 1.1 รายงานส่วนต่างระหว่างสินทรัพย์และหนี้สินที่อ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงอัตรา
ดอกเบี้ยรวมของธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ 5 ธนาคารในปี พ.ศ. 2547

(หน่วย: ล้านบาท)

ระยะเวลาการเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ย					
	ทันที ถึง ภายใน 3 เดือน	ภายใน 3 ถึง 12 เดือน	เกินกว่า 1 ปี	ไม่มี ดอกเบี้ย	รวม
สินทรัพย์ทางการเงิน					
รายการระหว่างธนาคารและ					
ตลาดเงิน	236,528	70,043	17,241	21,878	345,690
เงินลงทุนในหลักทรัพย์ และ					
หลักทรัพย์ซื้อโดยมีสัญญา					
ขายคืน	261,886	178,630	315,128	74,695	830,338
เงินให้สินเชื่อ	1,942,184	395,125	817,769	11,930	3,167,008
สินทรัพย์ทางการเงิน					
ทั้งหมด (1)	2,440,598	643,798	1,150,137	108,503	4,343,036
หนี้สินทางการเงิน					
เงินฝาก	3,271,787	348,851	274,622	132,331	4,027,591
รายการระหว่างธนาคารและ					
ตลาดเงิน และหลักทรัพย์ขาย					
โดยมีสัญญาซื้อคืน	56,227	19,777	32,640	11,084	119,727
หนี้สินจำนองเมื่อทวงถาม	4,037	0	0	7,426	11,463
เงินกู้ยืม	6,050	8,843	73,551	53	88,496
หนี้สินทางการเงินทั้งหมด					
(2)	3,338,101	377,471	380,812	150,894	4,247,278
ส่วนต่างสินทรัพย์และ					
หนี้สินที่อ่อนไหวต่ออัตรา					
ดอกเบี้ย (Gap) (1) – (2)	-897,503	266,327	769,325	0	138,149

ที่มา: จากการคำนวณโดยใช้ตารางผนวกที่ 3 ถึง ตารางผนวกที่ 7

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาผลของปัจจัยต่างๆ ที่มีต่ออัตราดอกเบี้ยเงินกู้ธนาคารพาณิชย์
2. ศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ที่มีต่อรายได้ดอกเบี้ยของธนาคารพาณิชย์ และแนวทางการบริหารความเสี่ยงด้านอัตราดอกเบี้ยของธนาคารพาณิชย์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงขนาด และ ทิศทางของความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่ออัตราดอกเบี้ยเงินกู้ธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ เพื่อใช้ประโยชน์ในการบริหารความเสี่ยงด้านอัตราดอกเบี้ยของธนาคารให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน
2. ทำให้ทราบถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ยที่มีผลต่อรายได้ดอกเบี้ยของธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ของไทย และการบริหารความเสี่ยงจากอัตราดอกเบี้ยของธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ของไทย เพื่อใช้ประโยชน์ในการบริหารความเสี่ยงด้านอัตราดอกเบี้ยของธนาคาร

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่ออัตราดอกเบี้ยธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ของไทยทั้งหมด 5 แห่ง ได้แก่ ธนาคารกรุงเทพ ธนาคารกรุงไทย ธนาคารกสิกรไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ และธนาคารกรุงศรีอยุธยา โดยใช้ข้อมูลทศวรรษย้อนหลัง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537-2548 ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่นานพอที่จะสามารถศึกษาพฤติกรรมของอัตราดอกเบี้ยได้ โดยครอบคลุมวัฏจักรเศรษฐกิจในทุกช่วงเวลา และเป็นช่วงที่ประเทศเปิดเสรีทางการเงิน ทำให้มีปัจจัยที่กระทบต่ออัตราดอกเบี้ยมากขึ้น และมีความซับซ้อนตามระยะเวลา ทั้งปัจจัยภายใน และนอกประเทศ

2. อัตราดอกเบี้ยที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ เนื่องจากเป็นอัตราดอกเบี้ยของรายการสินทรัพย์และหนี้สินที่มีความอ่อนไหวต่ออัตราดอกเบี้ยมากที่สุด เมื่อเกิดความผันผวนของอัตราดอกเบี้ยขึ้นจะทำให้ธนาคารได้รับผลกระทบมากที่สุด และเลือกเฉพาะอัตราดอกเบี้ยเงินกู้สำหรับลูกค้ารายใหญ่ชั้นดี หรือ MLR (Minimum Lending Rate) เนื่องจากเป็นฐานในการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ประเภทอื่นๆ ของธนาคารพาณิชย์

3. ในการวิเคราะห์ส่วนต่างของสินทรัพย์และหนี้สินที่อ่อนไหวต่ออัตราดอกเบี้ยจะใช้ข้อมูลทุกไตรมาสปีจากหมายเหตุประกอบงบการเงินของธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ทั้งหมด 5 แห่ง ได้แก่ ธนาคารกรุงเทพ ธนาคารกรุงไทย ธนาคารกสิกรไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ และ ธนาคารกรุงศรีอยุธยา โดยใช้ข้อมูลปี พ.ศ. 2547 ในการวิเคราะห์

นิยามศัพท์

ความเสี่ยงด้านอัตราดอกเบี้ย หมายถึง ความเสี่ยงที่รายได้หรือเงินกองทุนได้รับผลกระทบในทางลบจากการเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยของรายการสินทรัพย์ หนี้สิน และรายการนอกงบดุลทั้งหมดที่มีความอ่อนไหวต่ออัตราดอกเบี้ย (Interest-Rate-Sensitive Items) ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อรายได้ดอกเบี้ยสุทธิ (Net Interest Income) มูลค่าตลาดของรายการเพื่อการค้า (Trading Account) และรายได้และค่าใช้จ่ายอื่นที่สัมพันธ์กับอัตราดอกเบี้ย (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2547)

สินทรัพย์และหนี้สินที่อ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงในอัตราดอกเบี้ย (Interest-Rate-Sensitive Assets and Liabilities) หมายถึง สินทรัพย์ หรือหนี้สินที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ย สินทรัพย์ที่อ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงในอัตราดอกเบี้ย เช่น เงินเบิกเกินบัญชี เงินให้กู้ยืมอัตราดอกเบี้ยลอยตัว และ ตัวเงินซื้อลด เป็นต้น ส่วนหนี้สินที่อ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงในอัตราดอกเบี้ย เช่น เงินฝากออมทรัพย์ และ เงินฝากประจำ เป็นต้น

ส่วนต่างสินทรัพย์และหนี้สินที่อ่อนไหวต่ออัตราดอกเบี้ย (Gap) หมายถึง การนำสินทรัพย์ที่อ่อนไหวต่ออัตราดอกเบี้ยมาลบด้วยหนี้สินที่อ่อนไหวต่ออัตราดอกเบี้ยในช่วงเวลาเดียวกัน สถาบันการเงินมี Gap ขนาดใหญ่กว่า จะแสดงถึงความอ่อนไหวต่ออัตราดอกเบี้ยที่มากกว่า

Repricing Gap Analysis หมายถึง การวิเคราะห์ส่วนต่างของสินทรัพย์และหนี้สินที่อ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงในอัตราดอกเบี้ย (Interest-Rate-Sensitive Assets and Liabilities) สำหรับระยะเวลาที่เท่ากันในแต่ละช่วงเวลา (Frank and Atsuo, 1991)

ธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ หมายถึง ธนาคารพาณิชย์ของไทยที่มีสินทรัพย์มากที่สุด 5 ลำดับแรก ได้แก่ ธนาคารกรุงเทพ ธนาคารกรุงไทย ธนาคารกสิกรไทย ธนาคารไทยพาณิชย์ และ ธนาคารกรุงศรีอยุธยา